

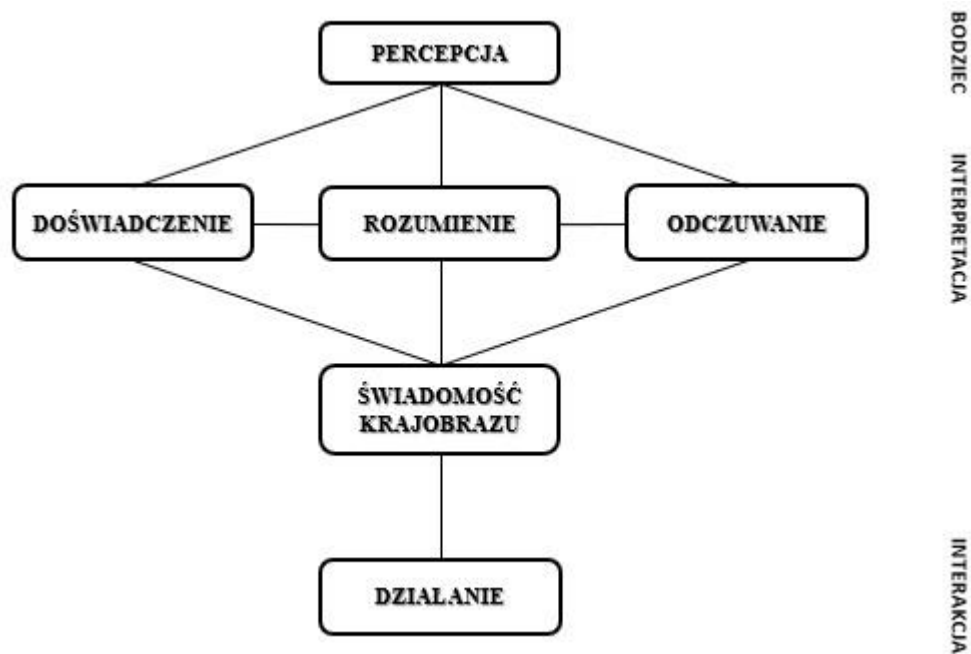
Turystyka w Tatrach rozwija się od połowy XIX w. Jednak od co najmniej dwóch dekad wzrost ruchu turystycznego ma lawinowy charakter. Jak podaje strona internetowa Tatrzańskiego Parku Narodowego, każdego roku odwiedza go około 3 miliony turystów. Dane ukazują, iż w roku 2020 sprzedano aż 3 301 895 biletów wstępu. Statystyki nie są w stanie podać liczby turystów z powiatu tatrzańskiego, którzy mają przywilej darmowego wejścia na obszar chroniony oraz tych, którzy na teren parku weszli podczas zamknięcia kas biletowych. Pandemiczny rok 2021 okazał się rekordowy pod względem presji turystycznej – sprzedano aż 4 600 025 biletów do Tatrzańskiego Parku Narodowego. Tak duża frekwencja turystyczna musi przekładać się na zjawisko antropopresji i niesie za sobą zagrożenia dla wrażliwego krajobrazu wysokogórskiego niewielkiego pasma Tatr Polskich.

Dotychczasowe propozycje zmniejszenia presji turystycznej opierały się najczęściej na wprowadzaniu czynnika ekonomicznego, ilościowego lub przestrzennego. Projekt doktorski dotyczy opracowania takiej koncepcji, która stawia na rozwój świadomości krajobrazu wśród turystów i przedstawia ją w nowym sposobie udostępniania Tatr Polskich. W pracy założono, że wprowadzenie tzw. składowej społecznej może przyczynić się do jakościowej zmiany charakteru ruchu turystycznego. Celem pracy jest zatem określenie stanu świadomości krajobrazu turystów eksplorujących Tatry Polskie oraz jej znaczenia w ustaleniu rekomendacji dotyczących ochrony i udostępniania Tatrzańskiego Parku Narodowego.

Aby założenie mogło zostać osiągnięte konieczne było szczegółowe zapoznanie się z holistyczną koncepcją krajobrazu proponowaną przez T.J. Chmielewskiego, U. Mygę-Piątek i J. Solona (2015). W rozdziale 2 podjęto próbę opisanego środowiska fizycznogeograficznego badanego obszaru w kontekście jej składowych. W kolejnej części pracy dokonano szczegółowego przeglądu literatury przedmiotu i podmiotu w celu opisu historii badań i kierunku rozwoju turystyki w Tatrach Polskich. Poruszono zagadnienia dotyczące zarówno zagospodarowania i ruchu turystycznego na analizowanym obszarze, jak i obserwowanej na nim antropopresji wraz ze sposobami przeciwdziałania jej skutkom. Samodzielna i krytyczna obserwacja ruchu turystycznego w Tatrach pozwoliła autorowi na utworzenie teoretycznej typologii turystów różniących się między sobą stopniem rozwoju świadomości krajobrazu. W celu poddania typologizacji turystów odwiedzających Tatrzański Park Narodowy, konieczne stało się opisanie wzorcowej świadomości krajobrazu. W rozdziale 4 zdecydowano się na próbę określenia jej miejsca w proponowanym, nowym sposobie udostępniania turystycznego obszaru Tatr Polskich. W konsekwencji powstała autorska definicja tego podejścia, które w literaturze nie jest jeszcze wystarczająco rozpoznane. W opinii autora, zdefiniowanie pełnej świadomości krajobrazu powinno mieć charakter holistyczny i rozumieć ją należy jako ogół

składowych eksploracji krajobrazu przez turystę, różniących się między sobą poziomem i kierunkiem rozwoju. Tym samym, na pełną świadomość krajobrazu składają się:

- percepcja
- doświadczenie
- rozumienie
- odczuwanie (ryc. 1.)

Ryc. 1. Ideogram świadomości krajobrazu

Pojęcie to jest wynikiem równoczesnego występowania określonych składowych o różnym natężeniu, co w konsekwencji pozwala określić poziom świadomości krajobrazu jednostki. Konieczne staje się również uwzględnienie zjawiska sprzężenia zwrotnego, jakie zachodzi na linii świadomość krajobrazu – rozumienie – odczuwanie – doświadczenie – działanie i sama percepcja. Trzeba pamiętać, że kierunek istniejących między tymi czynnikami oddziaływań jest dwustronny.

Tak opracowana koncepcja, analiza literatury przedmiotu oraz podmiotu, a także przeprowadzone badania terenowe pozwoliły ustalić, iż świadomość krajobrazu może być jednym z kryteriów rozróżnienia turystów odwiedzających Tatrzański Park Narodowy. Zostali oni poddani typologizacji względem pięciu różnych typów różniących się poziomem rozwoju wspomnianej składowej społecznej. Weryfikacja proponowanej definicji i typologii turystów znalazła się w rozdziale 5. To w tej części pracy ocenie poddano przestrzenny i czasowy rozkład

uzyskanych wyników. W założeniu autora, poziom świadomości krajobrazu wzrasta wraz ze wzrostem poziomu trudności technicznych na szlaku. Badanie sondażowe mające zweryfikować zaproponowaną przez autora teoretyczną typologię turystów wraz z częstotliwością występowania poszczególnych typów turysty na szlakach o określonym stopniu trudności przeprowadzono wiosną, latem, jesienią i zimą w trzech punktach pomiarowych:

- 1 punkt: Wodogrzmoty Mickiewicza w Dolinie Rożtoki – ok. 1099 m n.p.m.
- 2 punkt: Dolina Pięciu Stawów Polskich – ok. 1671 m n.p.m.
- 3 punkt: niebieski szlak prowadzący na przełęcz Zawrat oraz pozostałe odcinki Orleń Perci – ok. 1800 m n.p.m. (Wyżnie Solnisko).

Uzyskano 544 poprawnie wypełnionych kwestionariuszy ankiety, co pozwoliło potwierdzić, iż uczestnicy ruchu turystycznego w Tatrach Polskich rzeczywiście są zróżnicowani pod względem stanu świadomości krajobrazu, a częstotliwość ich występowania jest zależna od trudności technicznych na szlaku. Tym samym, im trudniejsze warunki wędrówki, tym częstotliwość występowania turystów o wysokim poziomie świadomości krajobrazu jest większa; i przeciwnie – im mniejsze wymagania techniczne eksploracji Tatr Polskich, tym większy udział turystów o minimalnym wręcz poziomie opisywanej składowej społecznej.

Wyniki drugiego przeprowadzonego w Tatrach Polskich badania sondażowego miały na celu określenie poziomu świadomości krajobrazu turystów eksplorujących analizowany obszar. Zebrano 758 poprawnie uzupełnionych kwestionariuszy ankiety, co pozwoliło określić przeważający typ turysty decydujący się na przyjazd w polskie Tatry i scharakteryzować go jako turystę o średnim poziomie świadomości krajobrazu. Dokładna analiza poszczególnych składowych znalazła się w rozdziale 6. Po osiągnięciu postawionych w badaniu celów zdecydowano się na podjęcie dyskusji o znaczeniu świadomości krajobrazu w świetle dotychczasowego stanu badań (rozdział 7), co w konsekwencji pozwoliło na utworzenie konkretnych rekomendacji dotyczących nowego sposobu udostępniania turystycznego Tatrzańskiego Parku Narodowego. Po sprecyzowaniu wniosków, uwag końcowych i perspektyw badawczych w rozdziale 9 można stwierdzić, iż propozycje podejmowanych działań mogą usprawnić i uaktualnić organizację systemu obsługi ruchu turystycznego oraz umożliwić przygotowanie nowego sposobu rozwoju turystycznego i udostępnienia najcenniejszych obszarów całego kraju. Jest to współmierne do poprawnego kształtowania świadomości krajobrazu turysty, co w konsekwencji niweluje do minimum stopień antropopresji obszarów o szczególnych walorach środowiskowych i krajobrazowych.